

Herman Vuijsje

Wij waren geen soldaat

Het leger was voor losers

Deze publicatie is tot stand gekomen met steun van het Fonds
Bijzondere Journalistieke Projecten (www.fondsbjp.nl)

FONDS Bijzondere
JOURNALISTIEKE PROJECTEN

Ontwerp omslag
Bart van den Tooren

Afbeelding omslag
Tekening George van Raemdonck in *De Wereldreis van Bulletje
en Boonestaak*

Ontwerp binnenwerk
Zeno

ISBN 9789464560763
e-ISBN 9789464560770
NUR 686

© 2023 Herman Vuijsje, p/a Uitgeversmaatschappij
Walburg Pers, Zutphen
© 2022 Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

www.walburgpers.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag
worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd
gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op
enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën,
opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

Schichtig bij het militair museum	7
Dit boek	13
‘Spijtoptanten’	20
‘Voorgoed ongeschikt’	25
‘De Russen komen’	36
Wel of niet in dienst: waarom?	43
‘De mens is goed!’	55
Heldenverering: een on-Nederlandse activiteit?	70
‘Het anti-krijgsmacht-sentiment’	83
Nederlanders waren nooit vechters – of toch?	92
De meidagen: beeld en werkelijkheid	101
De meidagen en de herinnering	109
Den vaderland getrouwe	119
Infame beroepen	131
Uniformvrees	142
Het leger bezongen	148
Paraderen in Nederland	153
Hoe ‘sneuvelen’ iets sneus kreeg	161
Veteranen komen uit de kast	164
De gemoedsrust van de verzorgingsstaat	173
‘Vooral niet de held uithangen!’	182
Pacifisme, passiviteit en passivisme	188
De golf gaat liggen	194
Balen!	197
Vechten voor je land	204
Verantwoording	215
Bronnen	217

Schichtig bij het militair museum

Het Nationaal Militair Museum aan de oude startbaan van vliegbasis Soesterberg is een gigastrak en supermodern gebouw. Transparant ook, door de glazen pui kijk je recht naar binnen. Een paar jaar geleden wandelde ik er toevallig langs, zag vanuit de verte het wapentuig blinken en liet het een beetje schichtig links liggen.

Nu ben ik er kind aan huis, vooral om de uitgebreide bibliotheek te raadplegen, maar de schichtigheid is niet weg. Op weg naar het bibliotheekgebouw zie ik complete schoolklassen rondspringen, in krijgskleuren geschminkt, op de ministormbaan. Plenty jochies met vaders, bijna allemaal stroblond met Kuifje-kuifje, worden in een rupsvoertuig rondgereden langs de verbluffende collectie geparkeerde jagers, bommenwerpers en dreigend hemelwaarts gerichte raketten, die, vermeldt het bordje, kunnen worden voorzien van een atoomkop. Als ik het sta te lezen hoor ik een jochie naast me met z'n moeder over de Efteling praten.

Wat zouden mijn ouders ervan gevonden hebben als ze me hier zagen? In Speelwereld Xplore, waar de kids zich kunnen vermaken met 'krijgsmacht speelobjecten' zoals een mini-Chinook-helikopter en een minitank?

Of waar ze kunnen ‘leren salueren’, zoals de website uitnodigend in het vooruitzicht stelt, onder het motto ‘Kanonnen! Wat is er veel te zien in het Nationaal Militair Museum’? Eerder nog zouden mijn ouders ons hebben meegenomen naar het Torture Museum dan naar een plek als deze.

Van al mijn voorvaderen kan ik er precies één bedenken die in het leger heeft gediend. Hij staat in een fotoalbum van mijn moeder, in vol ornaat, met buik, knevel en krijgshaftige blik: mijn overgrootvader Jacob Bovenkerk, sergeant der infanterie in de vesting Naarden. Voor het overige was niet in dienst gaan zo vanzelfsprekend dat er geen woord aan werd vuilgemaakt. Dat gold ook voor mij en mijn broers.

Natuurlijk is mijn familie niet representatief voor de Nederlandse bevolking. Er zijn hele geslachten waar men van vader op zoon zonder morren, of met trots en enthousiasme, de dienstplicht vervult. ‘Dat hoorde er gewoon bij,’ zegt conservator Dirk Staat, die me ontvangt bij mijn eerste bezoek aan het Nationaal Militair Museum. ‘Bij ons thuis was het gefundenes Fressen. Een fase in het leven van een man. Je trouwde in ’s konings wapenrok.’

Staat werkte als militair historicus zes, zeven jaar aan de totstandkoming van dit museum en het bijeenbrengen van de collectie. Een paar miljoen bezoekers zijn hier al geweest, zegt hij: ‘Gezinnen met kinderen zijn onze primaire bezoekersgroep.’ Ook voor volwassenen is er genoeg te zien. Ik wist niet dat Nederland zóveel militaire geschiedenis had, en zo’n ongelofelijke variëteit aan vliegend, rijdend, rollend en suizend oorlogsspul.

De presentatie is zakelijk, wars van chauvinistisch hoeragedoe en met veel aandacht voor de maatschappelijke context. Zo vestigt Dirk Staat mijn aandacht op een affichegalerij met publieksposters die in de afgelopen eeuw over de krijgsmacht zijn gemaakt. Boven de streep hangen de wervingsaffiches, die uiteraard een zo gunstig mogelijk beeld schetsen. Daaronder de anti-legerposters. Vanaf 1951 is een lange rij posters boven de streep te zien – zorg dat je erbij komt! – en niks eronder. Pas in 1971 verschijnt de eerste kritische poster: de bekende PSP-affiche van de naakte vrouw met koe en de tekst ‘Ontwapenend’.

Vanaf dat jaar tot begin jaren negentig zijn de rollen compleet omgedraaid: onder de streep een lange reeks anti-legeraffiches, daarboven niks meer. Dat was de periode waarin de babyboomers aan de beurt waren voor de militaire dienst.

Band of brothers... bah

‘Ik kan er niks aan doen maar ik word narrig bij de aanblik van militaire uniformen.’ Dat schreef ik in 2010, toen ik in Sint-Petersburg getuige was van de grote militaire parade op Den Pobedi, de dag van overwinning op de nazi’s. Die narrigheid van mij beperkte zich niet tot de Russische poppenkast met lefpetten en nazi-paradepas, ze gold elke vorm van krijgsverton.

Ik herinner me dat ik zelfs mijn ouders verweet dat ze me vlak na de oorlog de naam Herman hadden gegeven. Niet alleen omdat die deed denken aan Hermann Göring, maar ook omdat ik gelezen had dat hij was af-

geleid van 'heirman', een Oudgermaans woord voor 'legeraanvoerder'. Dubbel fout dus! 'Maar Herman is ook een gebruikelijke joodse voornaam,' sputterde mijn moeder tegen, waar ze gelijk in had, maar ik vond het maar niks.

Een woord als 'krijgsmacht' krijg ik nog steeds niet zonder een soort gêne over mijn lippen, en da's knap lastig, want zie het bij het schrijven van een boek als dit maar eens te vermijden. 'Krijger', 'krijg', 'krijgshaf-tig'... allemaal termen die de verdenking op zich laden dat ze het doden van mensen als iets eervols of roman-tisch voorstellen. Dat is wat mij betreft alleen gepast als het gaat om indiaanse krijgers in het Wilde Westen.

Mijn gevoelens bij het aanschouwen van militairen in functie waren navenant. Eén, twee, in de maat, anders wordt de meester kwaad. Het riep een mengeling van meewarigheid, geringschatting en totale afstan-delijkheid bij me op: dit was een ander soort mensen, zoiets als ouden van dagen. 'Veteranen' – ook al zoiets exotisch.

Vooraf de gedachte aan dat opgelegde groepsge-doe stond me tegen. Alles samen doen, ouwe-jonges-kren-tebrood, dat was toch vreselijk. De onderdompeling in een cultuur van marsmuziek, toffe stoerigheid, met z'n alle foebel kijke en in vereniging je verlustigen aan blote wijven aan de muur... gétverrr!

Gevaarlijk was het trouwens ook. Alles voor de groep, onvoorwaardelijk solidair met de *band of bro-thers*, met de jonge en de *alte Kameraden*... het is be-kend dat soldaten zowel hun moedigste als hun meest weerzinwekkende daden in de eerste plaats verrichten

om niet af te gaan in de ogen van hun kornuiten.

Krijgsgeweld, kortom, was altijd iets voor de ánderen.

Maar ook was er altijd een vaag, beetje weggedrukt besef dat er iets schuurde. Die anderen, dat waren immers ook de jongens die door de golven waadden op D-Day. De jongens zonder wie mijn broers en ik, kinderen van een joodse vader, er niet waren geweest. Ik heb ook staan klappen en juichen toen stokoude Canadese veteranen opnieuw door de Amsterdamse Raadhuisstraat reden, terwijl allengs ook niet meer zo jonge meisjes net als toen de pantserwagens van *Keep Them Rolling* beklommen.

Hoe zat dat dan? Dat onbestemde gevoel van ongemak en inconsequentie is niet meer te ontlopen sinds het grensoverschrijdend gedrag van Poetin, dat ook een aanval op onze eigen hoogste waarden inhoudt.

‘Salonmilitair’

Er valt een heel boek te schrijven over de capriolen van oude mannen die gelouterd door het leven tot radicaal andere inzichten komen. Vaak gaat het daarbij om bejaarde vechtersbazen die na gedane zaken de vredesgedachte omarmen. Robert McNamara, de Amerikaanse minister van Defensie die half Vietnam naar de gallemeizen liet bombarderen, vond later die oorlog ‘vreselijk verkeerd’, pleitte voor ‘humane’ oorlogvoering en barstte op de tv in tranen uit. Of neem de Israëliische generaal Dan Sjomron, na zijn aftreden als opperbe-